

ІННОВАЦІЙНА ВЛАСТИВІСТЬ ТРАНСФЕРУ ТЕХНОЛОГІЙ: КОМЕРЦІАЛІЗАЦІЯ МАЙНОВИХ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ ТА РОЗВИТОК ЇЇ ОРГАНІЗАЦІЙНИХ ФОРМ

Бутнік-Сіверський О. Б.,

*головний науковий співробітник економіко-правового
відділу, доктор економічних наук, професор,
академік АТН України та академік УАН.
Науково-дослідний інститут інтелектуальної
власності НАПрН України,
завідувач кафедри економіки, обліку та фінансів.
Інститут післядипломної освіти НУХТ
м. Київ, Україна*

В умовах просування до неоекономіки основні акценти сьогодні переміщуються на прискорення інноваційного розвитку, переходу до стратегії виробництва високотехнологічної продукції завдяки прогресивних організаційних та управлінських рішень, що є ознакою інноваційного типу розвитку. В основі такого розвитку лежать наука, інтелектуальні ресурси, інтелектуальний капітал, інноваційна діяльність на мікро-, мезо- та макроекономічних рівнях, що залежить від *масштабу новизни*.

За критерієм масштабу новизни розрізняють глобальні, галузеві, регіональні, локальні інновації. *Глобальні інновації* передбачають принципово нові види продукції, технологій, нові методи управління, що не мають аналогів у світовій практиці. Потенційним результатом глобальних інновацій є забезпечення довгострокових переваг над конкурентами. В подальшому вони є джерелами всіх наступних поліпшень, удосконалень, пристосувань до інтересів окремих груп споживачів та інших модернізацій товару. *Галузеві інновації* припускають нововведення, раніше не застосовувалися на підприємствах даної галузі. *Регіональні інновації* припускають застосування нововведення, зарекомендував себе за кордоном, за межами даної країни чи адміністративно-територіальної одиниці. *Локальні інновації* припускають використання окремим підприємством прогресивного досвіду іншого господарюючого суб'єкта (наприклад, у сфері ресурсозбереження, стимулювання праці, роботи з постачальниками тощо) [1].

Економічне зростання країни в сучасних умовах значною мірою залежить від її здатності адаптуватися до технологічних зрушень, а збільшення обігу та зростання виробництва залежить від інновацій, які створюються та розробляються за результатом інноваційного процесу, яким є

перетворення наукового знання в нововведення, який узагальнюючи можна представити як послідовний ланцюг подій: «наука–техніка–технологія–виробництво–комерціалізація» або рішення виробничого, фінансового, адміністративного або іншого характеру та інших результатів інноваційної діяльності. Теоретично виділяють *етапи інноваційного процесу*, які називаються фазами інноваційного процесу. Зазвичай виділяють *п'ять фаз*: наука - дослідження - розробка (проектування) - виробництво - споживання (експлуатація). Кожна фаза інноваційного циклу на практиці являє собою самостійні сфери діяльності і має своє коло завдань і виконавців, свою специфіку організації, фінансування та управління. У загальному вигляді це є *інноваційна діяльність* суб'єкта господарювання.

Рушійною силою інноваційна діяльність є *інноваційне підприємництво*, яке є особливим новаторським процесом створення нового, в напрямку спрямованого на створення та виробництва нових продуктів, технологій та послуг і супроводжується формуванням відповідних методів організації й управління виробництвом. Головним завданням тут є комерційне використання техніко-технологічних нововведень з відповідною фінансовою відповідальністю за результати такої діяльності. Нажаль сьогодні на розвиток інноваційного підприємництва в Україні ще впливає низка чинників. Зокрема, це законодавча база, стан реальної економіки, інвестиційний клімат в державі та довготривала та непередбачена пандемія COVID -19.

Зазначимо, саме *інноваційна діяльність є складним процесом народження технологій* за умови трансформації творчих ідей та інженерної думки у нові винаходи, корисні моделі, помислові зразки або в нові техніко-технологічні знання, які набувають майнові права інтелектуальної власності. В основі цієї діяльності закладено комплекс наукових, технологічних, організаційних, фінансових та маркетингових заходів, впровадження нових методів виробництва, придбання машин, обладнання, установок, інших основних засобів та капітальні витрати, пов'язаних з упровадженням інновацій, які у сукупності сприяють народженню технологій. Такі технології у кінцевому результаті набувають інноваційні властивості за якісною ринковою ознакою – ефективність технологічного процесу з позиції витрат; конкурентоспроможність виробленої продукції при її використанні та прогресивністю у порівнянні з базовими технологіями (проривні, піонерські, передові, тощо). Найважливішими показниками, що характеризують ефективність технологічного процесу, є: питомі витрати сировини, енергії на одиницю продукції; якість готової продукції; кількість готової продукції; інтенсивність процесу; затрати на виробництво; собівартість продукції; продуктивність праці, віддача, капіталомісткість та ін.

Саме тому стратегічним напрямком інноваційного розвитку економіки України є створення та інтенсивне використання інтелектуального капіталу.

Для порівняння зазначимо, що питома вага інноваційної продукції в загальному обсязі реалізованої промислової продукції в Україні становить лише 3-5%, український високотехнологічний експорт становить 4-5 млрд дол. США на рік, хоча потенційно оцінюється на рівні 10-15 млрд дол. США, або 0,3-0,5% світового експорту [2]. На відміну від розвинених країн, де 85 – 90 % приросту ВВП забезпечуються за рахунок виробництва та експорту наукомісткої продукції, частка України на ринку високотехнологічної продукції, який оцінюється у 2,5–3 трлн дол. США, становить приблизно 0,05—0,1 % [3].

Зауважимо, що у розвинених країнах частка секторів економіки з інтенсивним використанням інтелектуального капіталу сьогодні становить понад 50 % і ця цифра постійно зростає [4].

Найбільш перспективним та динамічним процесом трансформації нових ідей та науково-технічних знань є розробка сучасних технологій, які не лише відкривають нові можливості комерційного використання в економіці результатів наукового пошуку та інженерної думки, а й висувають високі вимоги до організації процесу його освоєння. Ці вимоги стосуються правильного вибору форм інноваційного підприємництва, рівня кваліфікації персоналу підприємств, компаній та його мотивації. Інноваційні технології набувають майнових прав інтелектуальної власності та стають об'єктом трансферу на ринку з урахуванням їх інноваційних властивостей.

Комерційна реалізація інноваційних технологій є елементом складної системи науково-технічного обміну (співпраці) та комунікації, яка здійснюється на умовах договірних відносин.

Трансфер інноваційних технологій може здійснюватися як на комерційній так і на некомерційній основі. Найбільш притаманним для ринку технологій є комерційний трансфер неуречевлених технологій, який створює основу сучасних науково-технічних відносин. Основними формами *комерційного трансферу технологій* є: продаж патентів; продаж ліцензій; продаж «ноу-хау», лізинг; договори з приводу копірайт; франчайзинг; надання наукомістких послуг. Усі ці форми передбачають отримання прибутку від здійснення таких господарських операцій, що дає змогу стверджувати, що фактично, вони є методами комерціалізації трансфера технологій [5, с. 62].

Практика господарювання в нашій країні та за її межами виробила цілу низку організаційних форм трансферу і комерціалізації технологій, що є головним напрямом просування трансферу і комерціалізації технологій. Об'єктивними умовами цього процесу є становлення інформаційно-

технологічної системи розвитку цивілізації і зростання пріоритетності четвертого фактора виробництва – інноваційного підприємництва, а також необхідність оптимізації взаємовідносин між людиною, суспільством і природою. Процес інтернаціоналізації створення виробничого і комерційного використання, трансферу поширення технологій дістав назву «техноглобалізм» [6].

З розвитком ринку технологій пов'язують високотехнологічний бізнес та інноваційне підприємництво, до якого відносять *організаційні форми трансферу технологій* – створення технопарків, технополісів, інноваційних центрів, наукових парків, конгломерати (пояси) технокомплексів і наукових парків, проведення політики ресурсозбереження, інтелектуалізації всієї виробничої діяльності, з якими пов'язують комерціалізацію створеного продукту інтелектуальної власності (інноваційної технології), які входять до складу *інноваційної інфраструктури*, одним з завдань якої є просування на договірних умовах нововведень (інноваційних технологій) на регіональні, міжрегіональні, іноземні ринки, включаючи виставкову, рекламну, маркетингову діяльність, патентно-ліцензійну роботу, захист інтелектуальної власності. Ці структури можуть значно відрізнятися за розміром, видами діяльності, обсягом вхідних ресурсів і вихідних послуг.

Свідченням розвитку *інноваційної інфраструктури* свідчать статистичні дані: на сьогодні в Україні функціонування інноваційної інфраструктури забезпечують: 40 індустріальних парків, 26 наукових парків, 16 технопарків, 24 центри інновацій та технологічного трансферу, 22 інноваційних центри, 38 центрів комерціалізації, 24 інноваційних бізнес-інкубатори, один інвестиційно-технологічний кластер, більше 30 кластерів, одне інноваційно-виробниче об'єднання, інші стартап-школи (суб'єкти господарювання, які надають теоретичні знання та практичні навички у сфері створення та діяльності стартапів), інкубаційні програми (програми для новостворених під-приємств, спрямовані на розвиток стартапу), центри інтелектуальної власності (суб'єкти господарювання, що забезпечують реалізацію освітньо-професійних, освітньонаукових та наукових програм, а також підвищення кваліфікації працівників у сфері інтелектуальної власності), венчурні та інвестиційні фонди, центри науково-технічної та економічної діяльності тощо [7].

Як бачимо, розвиток організаційних форм (інноваційної інфраструктури) трансферу технологій здійснюється в напрямку *створення мереж* шляхом організування науково-виробничих і дослідницьких об'єднань та центрів, які мають можливість надавати послуги у сфері трансферу технологій. Поняття «мережа» в інноваційному середовищі виступає як інструмент інноваційної інфраструктури, що дозволяє ефективно

поширювати технологічну інформацію і здійснювати пошук партнерів для реалізації інноваційних проектів.

Проаналізувавши декілька мереж трансферу технологій, зазначає Новіков Є. А., можна дійти висновку, що головними їх завданнями є: передача трансфер технологій між науковим сектором і компаніями, а також всередині промислового сектора; пошук партнерів для здійснення кооперації в розробці і впровадженні нових наукомістких технологій; поширення технологічної інформації серед наукових організацій та підприємств; формування єдиної бази технологічних запитів та пропозицій. Клієнтами таких мереж можуть бути компанії малого, середнього та великого бізнесу, академічні та галузеві науково-дослідні інститути, університети, приватні особи, які здійснюють просування технологічної інформації та пошук технологічних партнерів [8, с. 31].

Функціонування більшості мереж трансферу технологій базується на використанні наступних інструментів: єдина база технологічних запитів і пропозицій; технологічний аудит – перевірка пропозицій / запитів на технічну спроможність і готовність до трансферу; веб-сайт мережі – інформаційний ресурс, на якому представлена база технологічних запитів і пропозицій мережі; періодична інформаційна розсилка з інформацією про діяльність мережі і нових профілях; мережева взаємодія з членами та партнерами мережі. Найбільш яскравим прикладом такої мережі виступає Європейська мережа підприємств (Enterprise Europe Network, EEN), що складається на даний момент з 250 регіональних консорціумів серед яких центри трансферу та бізнес-інноваційні центри [8, с. 32].

Головними цілями Enterprise Europe Network є: Створити інтегровану мережу послуг підтримки бізнесу, засновану на досвіді двох мереж з 270 Euro Info Centres (EIC) і 250 Innovation Relay Centres (IRC); Збільшити синергію між усіма партнерами мережі з метою забезпечення інтегрованих послуг; Покращити доступ малого та середнього бізнесу до послуг мережі за концепцією «No wrong door»; Полегшити адміністративні процедури для учасників мережі; Забезпечити професіоналізм та якість послуг. Мережа EEN відкрита для всіх зацікавлених організацій, і ніяка вузька група не повинна домінувати і лобіювати свої інтереси [8, с.33].

Висновки.

1. Економічне зростання країни в сучасних умовах значною мірою залежить від її здатності адаптуватися до технологічних зрушень, в основі якого є наука, інтелектуальні ресурси, інтелектуальний капітал, інноваційна діяльність. Рушійною силою інноваційної діяльності є інноваційне підприємництво. Головним завданням тут є комерційне використання

техніко-технологічних нововведень з відповідною фінансовою відповідальністю за результати такої діяльності.

2. Інноваційна діяльність є складним процесом народження технологій за умови трансформації творчих ідей та інженерної думки у нові винаходи, корисні моделі, помислові зразки або в нові техніко-технологічні знання, які набувають майнові права інтелектуальної власності. Технології у кінцевому результаті набувають інноваційні властивості за якісною ринковою ознакою.

3. Комерційна реалізація інноваційних технологій є елементом складної системи науково-технічного обміну (співпраці) та комунікації, яка здійснюється на умовах договірних відносин. Найбільш притаманним для ринку технологій є комерційний трансфер неуречевлених технологій, який створює основу сучасних науково-технічних відносин.

4. Організаційні форми трансферу і комерціалізації технологій є головним напрямом просування трансферу і комерціалізації технологій та входять до складу інноваційної інфраструктур, розвиток яких здійснюється в напрямку створення мереж шляхом організування науково-виробничих і дослідницьких об'єднань та центрів.

Список використаних джерел.

1. Інновації: сутність, функції, види, особливості [Електронний ресурс].- URL: https://studme.com.ua/1290072013149/investirovanie/innovatsii_suschnost_funktsii_vidy_osobennosti.htm.

2. Бреус С.В. Аналіз стану і перспективи експорту високотехнологічної продукції промисловості України / С.В. Бреус // Стратегічні пріоритети. — 2010. — №1. — С. 16-22.

3. Інноваційний потенціал України: [монографія] / А.А. Мазаракі, Т.М. Мельник, В.В. Юхименко, В.М. Костюченко, Л.П. Кудирко [та ін.]; за заг. ред. А.А. Мазаракі. — К.: НТЕУ, 2012. — 592 с.

4. Паладій М. Інноваційний шлях розвитку українського суспільства потребує нової економічної стратегії [Електронний ресурс]. — URL: <http://patent.km.ua/ukr/articles/i385/>.

5. Родіонова І.В. Основні форми та етапи здійснення трансфера технологій промислових підприємств./ Вісник Запорізького національного університету No 3(15), 2012.-С. 59-63.- URL: <https://web.znu.edu.ua/herald/issues/2012/eco-3-2012/059-64.pdf>.

6. Класифікація організаційних форм трансферу технологій. [Електронний ресурс]. —URL: <https://infopedia.su/15xccf8.html>.

7. Стратегія розвитку сфери інноваційної діяльності на періоддо 2030 року [Електронний ресурс]. —URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/526-2019-p>.

8. Новіков Є. А. Мережа трансферу технології як невід’ємна складова сучасної технологічної безпеки. С.29-33.-[Електронний ресурс]. - URL https://ndipzir.org.ua/wp-content/uploads/2015/05/26.05.15/ Conf _26.05.15_6.pdf